

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης



Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Κώστας Παπαλιώζης

Ο καπιταλισμός καθώς σπρώχνει τους αγρότες στην εκποίηση της γης τους, τους μετατρέπει σε μισθωτούς-προλετάρους.

Μαρξ

Συνήθως οι εργάτες του Παπαλιώζης είναι όρθιοι μέσα σε ένα ανεξχνιάστο, απροσδιόριστο σκοτεινό περιβάλλον που τους κυκλώνει. Στο βλέμμα των εργατών είναι αποτυπωμένη κούραση και μελαγχολία. Αυτή την ανθρώπινη φιγούρα δεν την συντρέπει καμία ελπίδα για το μέλλον. Δεν υπάρχει στη στάση του σώματος και στην έκφραση του προσώπου κάποια περιγραφή σθένους ή προοπτικής, ότι η ύπαρξή του σαν εργατική δύναμη εγγυάται μια μέλλουσα αρμονική και δίκαιη κοινωνία, όπως γινότανε παλιά με τις απεικονίσεις εργατών στα έργα του Dalgarno και του Counihan, ή στους λογοτεχνικούς ήρωες του Δούκα. Ο βιομηχανικός εργάτης του Παπαλιώζης, ενώ κάποτε αποτελούσε τον κύριο όγκο των εργαζομένων, από τη δεκαετία του '70 και μετά, με την σταδιακή αυτοματοποίηση των εργοστασίων θα καταλήξει μειοψηφία, και με συνεχώς μειούμενα τα εργασιακά του δικαιώματα. Ο Παπαλιώζης τους ζωγράφησε σε μια εποχή που τα εργατικά συνδικάτα δέχονταν έντονη επίθεση από τον νεοφιλελευθερισμό, με μια παροικία που αλληθώριζε μόνιμα προς την Ελλάδα, και που δεν ήθελε να γνωρίζει σε τι επικίνδυνο σταυροδρόμι είχε φτάσει το θέμα της εργασίας μέσα στην κοινωνία. Η εικόνα της «επιτυχίας» που τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προωθούσαν, σε συνδυασμό με την αισθητική άγνοια δεν έκανε δυνατή την εκτίμηση τέτοιων εικαστικών έργων. Η φυλοκοπία. Οι εργάτες που ζωγραφίζει ο Κ.Π. αν και μεταφέρουν στην Αυστραλία μια έντονα πατριαρχική κληρονομιά, αυτή υποβαθμίζεται στο βαθμό που ως εργαζόμενος, χάνει το προνόμιο της μοναδικότητάς του να φέρνει χρήματα στο σπίτι, και στο βαθμό που νοιώθει ότι το φύλο του δεν του εξασφαλίζει την υπεροχή που απολάμβανε στο χωριό του.

Οι βιομηχανικοί άρρενες εργάτες που ζωγραφίζει ο Παπαλιώζης είναι ευάλωτοι και εύθραυστοι, μοιάζει να έχουν χάσει τα προνόμια που τους παρείχε το πατριαρχικό παρελθόν. Αυτή η υποβάθμιση που νοιώθουν στους χώρους της εργασίας αλλά και στους δημόσιους, μοιάζει να επουλώνεται μόνο μέσα στα πλαίσια του εθνικού γκέτο που έχει δημιουργηθεί με τις μεταναστευτικές οργανώσεις και τους πάσης φύσης μηχανισμούς. Εκεί οι μετανάστες-εργάτες, τις ημέρες της σχολής και κατά τις εθνικές εορτές, συντηρούν συμβολικά την φαλλική



Πίνακας του Μελβουρνιώτη ζωγράφου Νίκου Σουλάκη με τον τίτλο «Promise».

τους ανωτερότητα. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα στα πλαίσια της θρησκευτικής ζωής, όπου οι άνδρες έχουν τον πρώτο ρόλο και οι γυναίκες ακολουθούν, για να προετοιμάζουν καφέδες και να καθαρίζουν εκκλησίες. Διασκεδάζουν με παραδοσιακά τραγούδια που είναι κατά κανόνα σεξιστικά, αναγείρουν αγάλματα σε αρχαίους βασιλιάδες, και απονέμουν βραβεία άνδρες σε άνδρες... Ο Παπαλιώζης αφού ολοκλήρωσε τη σειρά των έργων με θέμα τον εργάτη-μετανάστη στη βιομηχανία, αισθάνθηκε κατόπιν την ανάγκη να απεικονίσει τα επαγγέλματα του χωριού του, όπως τα είχε ζήσει στην ελληνική ύπαιθρο. Την κίνηση αυτή να ζωγραφίσει τα επαγγέλματα και τις γεωργικές ασχολίες του χωριού, μπορεί να την εκλάβουμε ως νοσταλγία για κάτι που χάθηκε και τώρα λειτουργεί στη μνήμη. Μπορεί να την εκλάβουμε και ως διάθεση σύγκρισης του παρόντος με το παρελθόν. Όμως η σύγκριση αυτή αποβαίνει πάντα σχεδόν σε βάρος του παρόντος, καθώς η μνήμη με την απόσταση του χρόνου εξιδανικεύει το παρελθόν. Οι εικόνες που ζωγράφησε ο Παπαλιώζης του χωριού είναι εμπροσθικές με λαϊκό πρωτογονισμό και παιδική αφέλεια. Προβάλουν τον κόσμο του χωριού σαν έναν τόπο αγνό και καθαρό, απομακρυσμένο από την διαφθορά της μεγαλούπολης.

Αλλά, η νοσταλγία της ζωής του χωριού, που στη μετανάστευση έχει πλέον εξιδανι-

κευτεί, λόγω του χρόνου που έχει περάσει, και λόγω του ότι η ζωή μέσα στα τεχνολογικά περιβάλλοντα των πόλεων δημιουργεί ρομαντικά αισθήματα για την ύπαιθρο, είναι ένα σύνθετο χαρακτηριστικό στη μετανάστευση.

Ένας άλλος ζωγράφος που στη μετανάστευση έκανε σειρές έργων με θέμα την ελληνική αγροτική φύση είναι και ο επίσης μελβουρνιώτης ζωγράφος Νίκος Σουλάκης, που κατά τη δεκαετία του '80 απαθανάτισε τα επαγγέλματα του χωριού του.

Στους πίνακες του Σουλάκη βλέπουμε ανθρώπους που κόβουν ξύλα στο δάσος και τα φορτώνουν στο γαϊδουράκι τους, ανθρώπους που θερίζουν, που τρώνε το ταπεινό τους φαγητό στη σκιά ενός δέντρου κατά τη μεσημεριανή διακοπή από την εργασία στο χωράφι. Βλέπουμε έναν νεαρό βοσκό ανάμεσα στα προβατάκια του, επάνω στα βουνά με την γκλίτσα στους όμους του και τη φλογέρα στο ζωνάρι. Στους πίνακες αυτούς, οι άνθρωποι φαίνεται να εργάζονται ομαδικά, να συνεργάζονται μεταξύ τους αρμονικά, οι γυναίκες φοράνε μαντίλες στα κεφάλια και κάποιοι άντρες τραγιάσκες. Στα έργα αυτά αποδίδεται μια διάθεση πραότητας στους ανθρώπους και αφοσίωσης στη γενναιοδωρία της φύσης. Τα έργα μοιάζει να έχουν έναν λαογραφικό σκοπό, να διδάξουν και να συντηρήσουν την χαμένη εικόνα της ζωής της ύπαιθρου. Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Ένας άλλος ζωγράφος που στη μετανάστευση έκανε σειρές έργων με θέμα την ελληνική αγροτική φύση είναι και ο επίσης μελβουρνιώτης ζωγράφος Νίκος Σουλάκης